

זכרונות מבית הספר בכפר ויתקין

כתב: גדעון חרובי

העליה לכיתה א'

בשנת תש"א סיימנו את "הגן הגדול" ולקראת שנת תש"ב עלינו לכיתה א'. אני זוכר את כיתתנו צועדת זוגות זוגות במגרש בית-הספר ואנו שרים את שיר סיום הגן:

"קדימה קדימה קדימה צעוד
שלום לך גננו, שלום בנים בנות.

את המנגינה אני זוכר עד היום

עבדנו פה למדנו, היה פה טוב מאוד,
עכשיו נצא כולנו, לבית הספר כאן לצעוד!

קדימה, קדימה וכו'.

מגרש בית-הספר, אותו המגרש של היום, היה אז שונה במראהו. לא היו בו מגרש ואולם הכדורסל של היום, לא היתה הבמה. היה זה מגרש גדול, ריק ומשופע. בצידו המזרחי הגבוה, היתה נטועה שורת קזוארינות גבוהות, ועל אחד מענפי הקזוארינה הסמוכה ביותר לחדר המורים היה תלוי פעמון בית-הספר ששימש גם כפעמון הכפר. הפעמון היה מצמדת ענקית של צינור, לפי זכרוני בקוטר של כ-40 ס"מ ובגובה כ-30 ס"מ ועליו היו מקישים במוט ברזל קטן בתחילת יום הלימודים ולקראת היציאה להפסקות והתחלת כל שעת לימוד חדשה.

בין שיעור לשיעור היתה הפסקה של 10 דקות ולפני השיעור הרביעי שהתחיל בשעה 11.00 היתה הפסקה גדולה של עשרים דקות ובה אכלו הילדים את הסנדביצ'ים שהביאו מהבית. אהבנו מאוד לצלצל בפעמון וכל ילד שקיבל מהמורה את ההוראה לכך, בצירוף מוט הברזל, היה רץ בשמחה ומקיש "סרנדה לפעמון". לא פעם נאבקנו על הזכות לצלצל ואחד הילדים חטף פעם מכה רצינית בראשו מהמוט בזמן המאבק. כאמור שימש הפעמון כפעמון אזעקה של הכפר, בעיקר בזמן שריפות. אז היה מגיע בריצה אחד החברים או אחד מבני הנוער, ובעזרת פטיש או עקב של טוריה, היה מקיש נקישות מהירות וחזקות שנשמעו בכל קצות הכפר והזעיקו את החברים, שהרימו עיניהם למעלה וראו את העשן המיתמר ומהרו לכבות את השריפה בעזרת אתים, טוריות ושקים ספוגים במים ששימשו כמחבטים. לא הזעיקו אז מכוניות כיבוי אש מנתניה או חדרה והכפר כיבה את השריפות בכוחות עצמו.

במגרש הגדול והריק – היו מתקיימים שיעורי ההתעמלות (כשלא ירד גשם) ובו שחקנו במשחקים שונים בהפסקות וב"שיעורים חופשיים", כמו "דגליים" או "שלוש להבות". המגרש היה מחולק לשניים וכך המשחקים (שתי קבוצות), כל קבוצה מנסה לגנוב את

הדגלים שבקצה החלק של הקבוצה היריבה. שחקנו לפעמים גם בכדור-רגל וגם בבלורות (בנדורות, גולות) שהוטסו באצבע צרידה לפגיעה בגולות היריב, או לגומות שנחפרו בחול. שיחקנו מחניים, קפצנו בחבל ארוך ועוד משחקים אותם ניתן למצוא באתר האינטרנט: <http://www.nostal.co.il> –משחקי שכונה.

במגרש זה הדליקו גם את המדורה הגדולה בל"ג בעומר, כולל שריפת בובת הצורר היטלר ימח שמו. כאן גם נחגגו הרבה שנים טקסי הבאת הביכורים בחג השבועות, שהיה "החג" בכפר עד קום המדינה, כשהבכורה עברה ליום העצמאות.

בצידו הדרומי-מערבי מתחת למגרש הכדורסל של היום היה מתקן של שני צינורות לטיפוס בגובה של כ-3 מ' ומתקן של מתח ששימש לתרגילי התעמלות. מעץ הקזוארינה הגבוה שלידו מתחו חבל משופע ועליו החליקו ב"אומגה".

בבית הספר היו אז שני מבנים של כיתות לימוד הקיימים גם כיום. האחד הוא המבנה החד קומתי שמצפון למשרד בית-הספר (שאז לא היה קיים) שהכיל את חדר המורים, המשרד וארבע כיתות לימוד א'-ד'. המבנה השני, גם הוא מבנה חד קומתי, היה בצד המזרחי ושימש את כיתות ה'-ח', כמו כן היה בו "חדר הטבע" וספריית בית הספר. כיתות ההמשך ט' ו-י' למדו בצריפים. היה גם מבנה בנוי של שירותים ששכן בצד הצפוני, ושטח גדול פתוח של גינת ירקות שאת תוצרתו מכרו לצרכניה ולכל דורש והתמורה נתרמה לקרן הקיימת. בתחילת שנות הארבעים נבנה בנין פּוֹנְדָה, אליו הועבר בית המלאכה לנגרות ולתמונות תבליט, פסלים וחפצים שהוכנו מעיסה של ניר עיתון ודבק, בהדרכת המורה למלאכה יצחק טורבן- מנהל בית הספר' ועליו כתב בזמנו עמנואל הרוסי במאמרו ההומוריסטי "שושנת העמקים" ואני מצטט מהזכרון "באה ילדה מירושלים ואמרה: זה מנהל – רוכב על חמור וקוראים לו יצחק וכל השומע יצחק..."

בשיר ששרנו נאמר "עכשיו נצא כולנו לבית הספר כאן לצעוד!", אך לא כל ילדי הגן עלו לכיתה א' ומסיבות שונות נשארו בגן 3 ילדים. נתנו לנו הסבר לכך, ואני זוכר לגבי שני ילדים – "אבי, יעזור לילדים בעבודות הנגרות בגן, ויואב יעזור וילמד את הילדים לעבוד בגינה..."

למען האמת, לא רחוק היה שגם אני אני לא אהיה בין העולים לכיתה א' באותה שנה. שכן שנה קודם לכן לא רצו להעלותני ל"גן הגדול" כיוון שמספר הילדים בכיתה היה גדול ואני הייתי אחד משני הילדים הצעירים. אבל אימי הפולניה, לא הסכימה וכך אמרה כפי שכתב בן-ציון גפני ב"חידודין" (עמוד 64): "גדעון שלי יכול כבר ללכת לבית-הספר, והם לגן אינם רוצים לקבלו". אחרת טוענת (גפני לא פרט את שמה) "למה קבלו ילד פלוני שנולד שבוע יותר מוקדם משלי. ומה אשם הילד אם אני התאחרתי בשבוע?...".

עצרנו את צעידתנו במגרש ובנות מכיתה י', הכיתה הבוגרת, שהיו גדולות מאיתנו בתשע שנים ענדו לחזינו את הסרטים האדומים של "עבוד ולמד" ואז שרנו את השיר:

"לתורה, לתורה לתורה לעבודה (2)
עבוד ולמד, עבוד ולמד, עבוד ולמד, עבוד ולמד (2)

מורתנו החדשה, צביה בן צבי, קבלה את פנינו והכניסה אותנו לכיתה. התיישבנו ליד השולחנות, שני תלמידים ליד כל שולחן. צביה קראה את שמותינו, כשאנו עונים, כל ילד בהקרא שמו. ואז אמרה צביה "לכבוד העלייה שלכם לכיתה א' יש לנו כיבוד" נגשה לארון והוציאה חבילה עטופה בנייר כסף וחלקה לכל ילד ופול קטן בטעם לימון או וניל (בכל אופן לא בטעם שוקולד). היתה זו הפעם הראשונה בחיי שטעמתי ופול...

כיתה ג' שנת תש"ד

קבלנו מורה חדשה, נחמה פת (אחיה ברוך פת היה בין הל"ה). היא הגיעה לכפר ממושב גן-יבנה. מורה נהדרת שידעה גם ללמד וגם לשמור על משמעת חזקה. נחמה שכרה חדר בביתנו. יום אחד היה עלינו ללמוד בעל פה קטע אולי משיר של ביאליק או קטע מהתנ"ך. נחמה בחנה אותי בבית ואמרה לי לקרוא עוד פעם את הקטע שהיה כמעט שגור על פי עשיתי כפי שאמרה למרות שלא הייתי בטוח שאני יודע בעל פה את הקטע על בוריו.

למחרת בחנה נחמה את הילדים בכיתה והיו לא מעטים שלא ידעו יפה את הקטע. כאן פנתה נחמה אלי בבקשה שאביא לה כוס מים מהברז שבחוץ. כנראה שבהעדרי "שטפה" את הכיתה והבטיחה להם שכשאני אשוב ישמעו כולם כיצד צריך ללמוד בע"פ. אני כמובן לא ידעתי מכל העניין. חזרתי עם כוס המים. נחמה לגמה ממנה ופנתה אלי לדקלם את הקטע. אני דקלמתי עד שבנקודה מסויימת נתקעתי. את אנחת הרווחה של כל הילדים קשה היה שלא לשמוע...

ועוד קטע עם נחמה.

באחד מימי סוף השנה, בחום של חודש יוני, היה לנו שיעור עם נחמה בשעה האחרונה בין 1.00-2.00. נחמה לימדה ולימדה עד שראשי הילדים החלו להישמט מעייפות. הסתבר שפעמון בית הספר לא צלצל ולא היה שיעור לאף ילד וגם לא לנחמה ובמקום שעה אחת החזיקה אותנו נחמה כמעט עד השעה 3.00.

כיתה ד'

בכיתה ד', בשנת תש"ה, לימד אותנו מורה חדש בשם אהרוני. הוא הגיע ישר מהצבא הבריטי. היה מחסור במורים והצבא שחרר מורים בתנאי שילמדו בבתי הספר. אחרי השנה הקודמת בה החזיקה אותנו נחמה בצבת ברזל של משמעת בתוקף אישיותה, תפסנו חיש מהר שקבלנו מורה שאפשר ל"טפס" עליו. וכך המתה הכיתה מרעש ותעלולים ואהרוני האומלל צעק וצווח עד שכמעט יצא מדעתו. והסוף היה שהוא הפסיק ללמד כעבור מס' חודשים וחזר חזרה לצבא.

אני הייתי פרוח גדול, וכך הרבה פעמים הייתי מוצא אל מחוץ לכיתה. ואז הייתי הולך לצד השני של הכיתה, לקיר המערבי עם החלונות, עומד על ארגז מאחורי החלון ומביט פנימה "כדי שלא להפסיד לימודים" ולילדים בפנים זו היתה סיבה נוספת ל"חגיגה". באחד הימים כשאני עומד כך בחוץ, אני חש שמישהו תופס באוזני, זה היה יצחק טורבן המנהל "לך הביתה ואל תחזור בלי אמא". התחלתי להתחנן ולבקש על נפשי עד שיצחק נעתר ואמר "אני מוכן לסלוח לך בתנאי שיותר לא תוצא מהכיתה". אני הסתכלתי עליו כלא מאמין והשבתי "יצחק, רק פעם בחודש..."

כיתה ו' או ז'

בכיתה ו' או ז' היה לנו מורה לאנגלית ששמו היה שיף. הילדים הוסיפו לשמו את התואר סיר והפכו את אותיות שמו והוא נקרא "סירפיש". הוא דיבר במבטא יקי, אך כתב על הלוח באותיות נהדרות של כתיבה תמה. אנחנו כילדים לא אהבנו את לימוד האנגלית והיה לנו תירוץ, לא אוהבים את האנגלים, (הימים היו אז של שלטון המנדט הבריטי בארץ), ולא רוצים ללמוד אנגלית... והמבוגרים אמרו לנו להיפך "דע את אויבך" אך זה לא עזר. היינו מפריעים ומעוללים תעלולים כמו למשל שמים חתיכות גיר על שולי מגבעתו של "סירפיש" והוא היה רוקע בעקבו על קצות אצבעות כף רגלינו... יום אחד נמאס לנו להפריע. כתבו על הלוח בעברית באותיות גדולות – "הפתעה" וכולם ישבו ליד השולחנות בלי להשמיע הגה. פניו של "סירפיש" זרחו. למדנו אז מספר שנקרא Reader, והכיל סיפורים מסיפורים שונים, את הסיפור ה"ברווזון המכוער" "The Ugly Duckling", וסירפיש קרא בקולו היקי המתוק מתוך הספר: אחד מקרא ואחד תרגום לעברית.

"איט ווז סמר, – היה קיץ. דה סאן ווז שיינינג פרייטלי און דה לייק, – השמש סרחה בהיר על האגם. הכיתה התפוצצה אבל אף אחד לא הוציא הגה. וכך נמשך העניין. בשיעור השני ובשיעור השלישי וגם ברביעי. המלה "הפתעה" חוללה פלאים. עד שלמישהו נמאס והחל לדבר וחישי מהר הפכה הכיתה ל"כוורת" רוחשת. וסירפיש האומלל עמד וצעק כשהוא מחווה בידו על הלוח "הפתעה, הפתעה...".

כיתה ה'

בכיתה ה' קיבלנו מחנכת חדשה, שפרה, רווקה כבת שלושים, צנומה, שלבשה שמלות ארוכות ונעלה נעלי עקב מחודדות שלא היו נפוצות בכפר. היא היתה מורתנו הראשונה לאנגלית, מקצוע שלא אהבנו במיוחד בגלל המאבק בבריטים ששלטו בארץ. אין פלא גם שאחרי השנים של נחמה בכיתות ג' ו-ד' (היא החליפה את אהרוני שברח אחרי כמה חודשים) בהן למדנו במשמעת מוחלטת, מצאה הכיתה בתקופת שפרה "כר להתפרק". אני זוכר שיעור בתנ"ך בו סופר על מצור שומרון – מלכים ב' פרק ו' פסוק כה' "ויהי רעב גדול בשומרון, והנה צרים עליה, עד היות ראש חמור בשמונים כסף ורובע הקב (חיריונים) דביונים בחמישה כסף". אנחנו למדנו מהספר "סיפורי המקרא" שערכו רבניצקי וחג. ביאליק לילדי בתי הספר העבריים והשמיטו פסוקים וקטעים שנראו להם כלא מתאימים לילדים. שפרה סיימה לקרוא ואחד הילדים בקצה הכיתה קרא "שפרה – מה הפירוש המילה דביונים?" שפרה ענתה כפי שכתוב בפרוש לתנ"ך "צואת יונים" ומהקצה השני של הכתה: "לא שומעים" והיא המסכנה, חזרה בשנית ובשלישית, כמעט בבכי והכיתה צהלה ושמחה.

לעומת זאת מורנו ניסן דובדבני בכיתות ו' ז' ו-ח' לא נרתע מפסוקים "בעיתיים". אני זוכר את השיעור בספר ירמיהו פרק ב' פסוק כ' "על כל גבעה גבוהה ותחת כל עץ רענן, את צעה, זנה!" את הפרק קרא בכיתה אחד הילדים, פלטיאל, כשהוא מסיים את הפסוק בחפזה בקול ענות חלושה.

לניסן לא נראתה הקריאה, לקח את הספר וקרא את הפסוק בקול חרוץ, כשהמילה האחרונה - זונה - נפלטת בצעקה רועמת מעל ראשינו וכל הילדים מתכווצים בכסאותיהם...

אופניים

בזמנו, כל ילד שהגיע לבר-מצוה היה מקבל הרבה מתנות בעיקר ספרים. שיינבוים שהיה "כלבוויניק" עסק בכפר בכמה וכמה דברים – בהשכלתו היה רוקח מדופלם אלא שבכפר לא היה בית מרקחת ומקצועו זה ירד מהפרק. הוא היה פקיד הדואר בכפר, מחלק עיתונים, מקבל מודעות לעיתונים, מפיץ מכשירי רדיו ומתקין אנטנות וגם מוכר ספרים. לכל אירוע כמו בר-מצוה וכדומה היה פותח רשימה ומודיע לקהל קוני המתנות אילו ספרים נקנו ואילו עוד לא נקנו. מחוץ לספרים ואולי עוד פריטי מחנאות וכדומה קבל כל חתן בר-מצוה שעון יד (תוצרת שוויץ, נגד מים, מכות מיגנוט וכו') מצלמה ואופניים. דודי מחיפה קנה לי מצלמת בוקס בעלת סרט צילום של 8 תמונות, גם שעון קבלתי ונשאר לקנות לי אופניים. כשהתארך הזמן התחלתי "לנדנד", וכך יום אחד אחר הצהרים אמא ואני עלינו על האוטובוס של גרשון בית הלחמי לחנות האופניים בחדרה. על נְוִים שהשתלשלו מהתקרה היו תלויים זוגות רבים של אופניים, אך אני כמו כל הילדים חפצתי באופניים "הכי טובים" והם: תוצרת רֵאלי או הֶמְכֶר, כסא (אוכף) תוצרת ברוקס, פנס ודינמו של "לוקס" והצמיגים במידות 28 אינץ' X 1.5 אינץ'. מחירם בחנות בתל-אביב היה 28 לירות, אלא שהמוכר בחדרה ניסה לנצל את הסיטואציה שאני כה להוט אחרי הדגם הזה ובקש עוד 5 לירות. אמא לא הסכימה למחיר וחזרנו הביתה ללא אופניים. וכך אחרי עוד כמה שבועות נסעתי עם אבא לתל-אביב לחנות האופנים שברחוב אלנבי והמוכר בחנות מכר לנו את ה"זוג האחרון" של הדגם שבקשתי במחיר 29 לירות. (כעבור כמה שבועות הגיע ילד אחר מהכפר לאותה חנות וגם הוא קנה שם את ה"זוג האחרון"). למחרת כשבאתי לכיתה שאל אותי המחנך ניסן דובדבני היכן הייתי אתמול שלא הגעתי לבית הספר, כששמע את תשובתי שלח אותי הביתה להביא פתק מההורים... עכשו הייתי ראוי לעונש, ואבא שלי הציע שהאופנים יוכנסו ל"הסגר" במחסן בית הספר לשבועיים ימים וכך היה. כעבור שבוע כמדומני מלאו שנה להכרזת המדינה. הוכרזה חנינה לאסירים¹. הלכתי למנהל בית הספר, יצחק טורבן, ובקשתי חנינה לאופניים... הרעיון מצא חן בעיניו והאופניים שוחררו, שבוע לפני הזמן.

בתיכון

בבית הספר התיכון היה מורנו למקצועות ההומניים – אברהם קפלן. הוא הגיע לכפר עם משפחתו מקבוצת "גבע" שבעמק יזרעאל, להערכתו היה כבן ארבעים. מורה מוכשר אבל ליד זכריה נצר, מחנכנו, נתגמדה במקצת קומתו. היה לו נוהג "נבזי" שלא נתקלנו בו קודם אצל אף מורה. אם הוציא תלמיד מהכיתה בגלל הפרעה בשיעור, היה אותו תלמיד נשאר מחוץ לשיעורים שלו במשך יומיים שלושה ואף יותר, הכל לפי רצונו. (דרך אגב, לא זכור לי שזכריה הוציא אי פעם מישהו מהכיתה, למעט אורי פליטמן). וכך מגיע אברהם יום אחד לכיתה ועל יד הפתח ממתינים שני "מוצאים", יוסלה בר ושלויהמלה ליפשיץ. יוסלה פונה לאברהם "אולי אני יכול להכנס?" אברהם מביט בו ואומר

¹ זה היה באביב 1949, לא זכור לי בדיוק מדוע ומתי הוכרז יום החנינה

"תיכנס". ואז פונה שלוימלה "אברהם אולי גם אני יכול להכנס?" ואברהם מפטיר "מה פתאום?". שלוימלה נשאר עוד יום יומיים בחוץ עד שהוכנס פנימה. כעבור כמה שבועות עומד אברהם על הרמפה של מחסן האספקה עם שק תערובת של 50 ק"ג ומחכה לתפוס טרמפ על איזו עגלה עד לביתו. (היה לו לול קטן עם כמה תרנגולות, שהטילו ביצים לצרכי הבית). בדיוק מגיע שלוימלה עם עגלה ומעמיס עליה כמה שקי תערובת. אברהם פונה אליו "שלמה, אתה מוכן לקחת את השק שלי עד הבית?" ושלוימלה ענה לו – "מה פתאום"...

ערכה: שרי גלבוז